

УДК 821.113.5-312.1.09"20":159.922.7

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2024-15.9>

ІМАНЕНТНА ЯКІСТЬ ДИТИНИ У ФОРМУВАННІ МЕТАМОДЕРНОГО ГОРИЗОНТУ У РОМАНІ Ю. ГОРДЕРА «ДОНЬКА ДИРЕКТОРА ЦИРКУ»

Кохан Роксоляна Андріївна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів,

доцент кафедри міжкультурної комунікації та перекладу

Львівського національного університету імені Івана Франка

вул. Університетська, 1, Львів, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-8639-9486>

Образ людини в літературі метамодернізму становить актуальний дослідницький дискурс. Усвідомлення сучасної літературної та культурної динаміки можливе, насамперед, шляхом лінійного простежування трансформацій образу людини в художній площині літературного твору. Поєднання класичних і експериментальних художніх практик та інструментів, апелювання до досвіду попередніх літературних епох, використання традиційних ознак структурування сюжету та композиційних властивостей твору – література метамодернізму представляє перспективне поле для означення та введення в літературознавчий дискурс онтологічних концептів, особливо цінних та актуальних на сучасному етапі розвитку гуманітаристики. Аналіз сучасних літературознавчих досліджень центрує наукові прагнення довкола феноменів, поетикальна реалізація яких не тільки відображає складний синтез оприявлених метамодерном дихотомій та смислових єдностей – раціональності та інтуїції, індивідуальності та спільності тощо – але й формує образ людини сучасної культурної реальності, задаючи вектор подальшим дослідженням у царині гуманітаристики. Аналіз смислових параметрів літературного твору здійснений на матеріалі роману сучасного норвезького письменника Юстейна Гордера, а саме символічний для пізнання статусу метамодерної естетики феномен – дитинство та шляхи його художнього моделювання – зокрема, на основі поетологічних та смислових рис-маркерів новітнього літературного процесу: гра смислів, протиставлення-єдність серйозного та комічного, синтаксично-значеннєві експерименти, моделювання рецептивного горизонту читача як втілення авторської інтенції тощо. Детальне вивчення поетологічних властивостей метамодерного прозового твору дає можливість окреслити широкий спектр онтологічних питань, реалізованих у художньому полотні роману.

Ключові слова: сучасна література, феномен дитинства, комічне, рецепція, метамодернізм.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Існування та пізнання особистості як ключовий показник функціонування людства в традиційних його контурах визначається натепер діагональною комп'ютера, швидкістю інтернету та цифровими компетенціями. Формування образу світу в свідомості людини безпосередньо пов'язане із когнітивними схемами та їх свідомою рефлексією, будучи «простором існування людини, запорукою її психологічного комфорту та впевненості, що досягається відповідним рівнем пізнання та спілкування» (Кремень, Ільїн, 2022, с. 79-80). Таким чином, частково усталений, хоч із постійними трансформаціями та видозмінами, образ світу в свідомості сучасної людини демонструє нові виміри та аспекти. Епоха Метамодерну проявляє відкритість до експериментальної різноманітності та супротив стереотипам. Відтак, і людина виявляється синтезом протилежностей: раціональна й інтуїтивна, аналітична й емоційна, гостро індивіду-

алістична й схильна до співпереживання. Образ homo digitalis перестає бути статичним і одномірним на користь динамічності, багатогранності, постійним змінам, відкритості до нових ідей, досвідів і перспектив.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання художнього статусу метамодерних творів у масштабній парадигмі сучасного літературного процесу становить об'єкт наукового інтересу українських та зарубіжних дослідників. Запропоновані Т. Вермюленом, Р. ван ден Аккером (Vermeulen, Van den Akker, 2010) художньо-естетичні маркери сучасної філософської епохи знаходять своє практичне продовження у розвідках С. Абрамсона (Abramson, 2015), Р. Ешельмана (Eshelman, 2008), М. Заварзаде (Zavarzadeh, 1975), Л. Тернера (Turner, 2011), Л. Хатчеон (Hutcheon, 2002), Х. Фрайнахта (Фрайнахт, 2017), А. Фурлані (Furlani, 2002), Т. Юсефа (Yousef, 2017), О. Бандровської, Т. Бовсунівської, Н. Гайдук, Т. Гребенюк (Гребенюк, 2018), О. Губернатор (Губернатор,

2023), Л. Мацевко-Бекерської (Мацевко-Бекерська, 2023), В. Мірошниченка, В. Пахаренка (Пахаренко, 2021), С. Чернишової та ін.

Задекларувавшись в експериментальному дослідницькому статусі, література метамодернізму працює із глибинними механізмами інтелектуальної гнучкості та особистісної креативності. Зважаючи на те, що важливим чинником чи, радше, основою художнього осмислення є образ світу, зазначимо, що відображений у свідомості сучасної людини образ світу постає комплексним і динамічним конструктором, зітканим із різноманітних переконань, цінностей, переживань і уявлень. Водночас цілком залежна від нових знань, досвіду та суспільних змін ця відкрита до трансформацій матриця відображає складність онтологічних ідей, що, своєю чергою, відображають складність і різноманіття сучасності. З огляду на поточний стан гуманітаристики в контексті Метамодерну, а саме – становлення традицій та вироблення / «припасування» доречних методологій – особливо актуальним видається дослідження поетикальних рис втілення метамодерних настанов у художньому творі.

Мета і завдання статті. У контексті розгляду метамодерної літератури як своєрідного дзеркала естетичних старань епохи слід взяти до уваги чітко виокремлену рису сьогодні – принципове незаперечення засвоєних упродовж попередніх періодів традицій та здобутих досвідів (Vermeulen, Van den Akker, 2010) Окрім того, варто пригадати, що розвиток та функціонування науки зараз відбувається під гаслом Лінди Хатчеон «Все завершено» (Hutcheon, 2002). Відтак, розпочинаючи (аналізуючи) новий етап / період після завершення попереднього, вважаємо за доречне розглянути концептуальне значення дитинства як вихідної точки / старту / початку для розбудови художнього простору сучасного літературного твору.

Образ дитини в історії філософії та культури демонструє складний та неоднозначний шлях трансформації. В різних культурах і епохах сприйняття дитинства і зображення дитини зазнавали значних змін, відображаючи культурні, соціальні та філософські тенденції часу. Дитинство як період невинності і незнання, а дитина як безпорадна, але чиста душевно істота в давні часи, середньовічне уявлення про дитинство як період гріховності, що потребує виправлення вихованням та релігійним навчанням, дитина як носій потенціалу і майбутнє суспільства у просвітницькій світоглядній перспективі – зрештою, сучасні контексти образу

дитинства відтворюють мінливість культурних і соціальних настанов.

Сучасний норвезький письменник-філософ Юстейн Гордер у своїй філософській та художній системах ключе місце відводить постаті дитини та сутності дитинства у процесі «кристалізації» (становлення) онтологічно значимих категорій. Написаний 1991 року «Світ Софії. Роман про історію філософії» репрезентує глибинну розвідку філософських істин та буттєвих систем у формі художнього твору. Прикметним при цьому є те, що роман зовнішньо обрамлений як розповідь про дівчинку, яка одного дня отримує таємничий лист із одним-єдиним запитанням «Хто ти є?». Дуже доречно видається ідея Ю. Гордера розпочати знайомство із світом, його таємницями та загадками, власне, у дитячому віці – тоді, коли всі запитання ставляться для того, аби знайти відповідь, коли здивування є справжнім, а погляд, як і душа – відкритим.

Виклад основного матеріалу дослідження. У літературі Метамодерну дитинство вважаємо іманентною структурою, природньо властивою епосі, що задекларувала свою естетичну «невинність» та художню експериментальність. Цікавим для поетологічного аналізу бачимо роман Юстейна Гордера «Донька директора цирку». Роман, написаний 2001 року, вже у своїй назві декларує концептуальне ядро розповіді, підсилюючи дохудожнє емоційне навантаження візуальними елементами: обкладинки перекладів роману, як і оригінального видання, майстерно зображують закладений у назві зміст, готуючи підсвідоме поле естетичних очікувань потенційного реципієнта.

Герой роману – химерний «неписьменник»-норвежець Петтер, який (непогано) заробляє на життя художніми ідеями та синопсисами для написання романів. Перше знайомство читача із протагоністом розкриває сутність метамодерного «Я»: «Мозок закипає. Я переповнений сотень нових ідей. Вони безупинно накочуються одні за одними. Напевно, можливо якось контролювати думки, але навряд чи можливо зовсім не думати. <...> Мені важко розмежовувати ті думки. <...> Перш ніж я встигну зреагувати на одну надзвичайну ідею, її уже перегнала інша, ще краща, але й вона настільки нетривка у своїй сутності, що я змушений відчайдушно рятувати її від навали нових ідей... У моїй голові знову бринять голоси. Я відчуваю, як її заповонюють невгамовних душ, які використовують клітини мого мозку, аби потеревенити між собою» (Гордер, 2016, с. 9). «Я» Метамодерну фонтанує цікавими задумками, що свідчить про гнучкість особистості, без якої співіснування зі / у світі

навіть чи можливе. При цьому слід наголосити на особливій якості ідей, думок, переживань – вони цілком нетривкі у своїй сутності.

Герой потребує душевного спокою, не щоб знайти дорогу, шлях до себе (метамодерне «Я» є підкреслено цілісним – нехай і в множинності властивих собі дихотомій), а щоб «умістити рій невгамовних душ», що сновигають одна поза одною, у своїй голові. Зауважимо, що не йдеться про примирення із суспільством, оточенням тощо – йдеться про існування в собі / для себе / зі собою. У цьому контексті актуалізується головна настанова Метамоделю на зараз – збереження власної суб'єктності. Розглядаючи відмінності пост- та метамодерного дивідів, О. Манюков стверджує, що «у метамодерному розумінні (трансін)дивід – це людина, яка усвідомлює свою внутрішню ділимість, знає про багатшаровість свого «Я» і здатна (ре)інтегрувати тілесність та духовність, щоб не зламатися під натиском змін, які постійно модифікують її суб'єктності, в той час, як «постмодерний дивід радше є концептуальним персонажем, сутністю, яка проявляється поза індивідом і дробиться на потоки інформації» (Манюков, 2022, с. 29).

Разом з цим погодимося із міркуванням про властиву метамодерній перспективі трансперсональність, згідно з якою «попри наявність відмінних властивостей поведінки у різних організмів у них не можна виокремити базові «сутності» чи «Я», які б існували самі по собі, і з цього витікає, що їхня поведінка формується крізь взаємодію з безліччю чинників, заданих «не-локально» (Манюков, 2022, с. 30). У художньому вияві Ю. Гордера також зреалізована трансперсональна символічність Метамоделю: кілька годин тому, проснувшись, Петтер формулює, на свій погляд, «найадекватніше визначення буття» (Гордер, 2016, с. 9). І його він продасть за гроші: цікавою видається співмірність приватного та загального – те, що проростає із душі та з глибин свідомості (визначення буття, вочевидь, не математична формула, якою можна послуговуватися за потреби), може вмиг стати джерелом заробітку?: «Я переконаний, що його можна буде обміняти на добрий обід. А якщо пощастить продати мій афоризм комусь, хто вже здобув собі поважне ім'я, то він, імовірно, увійде до наступного накладу «Крилатих висловів» (Гордер, 2016, с. 9-10). Така незрозуміла взаємозаперечна сутність зображеної особистості формує, однак, цілісний образ метамодерного протагоніста. Ю. Шабанова говорить про метамодерн як шанс «на набуття сенсу через цілісність» (Шабанова,

2019, с. 19). Ознака довшеної самості протагоніста-розповідача – співжиття з маленьким, метр заввишки, вбраним у зелений фетровий капелюх, чоловічком. Він-бо і став спонукою до написання мемуарів. Тут реципієнт задається додатковими питаннями щодо значення чоловічка як сюжетного стержня твору чи, радше, оповідного інструменту авторського стилю – така-собі лакуна для відступів, ремарок, припущень, риторичних тверджень чи запитань. Попередні суб'єктивні настанови щодо сприймання композиції формуються також на основі заданих автором у зачині роману координат, а саме оформлення та насичення художніх мемуарів героя, який наполягає на їх неприциповій достовірності: «Я пишу, щоб збагнути самого себе, тому писатиму якнайщиріше» (Гордер, 2016, с. 12), при цьому – жодних завуальованих загравань з читачем: «Це зовсім не означає, що я прагну дотримуватися достовірності» (Гордер, 2016, с. 12). Автор запрошує читача «вплутатися» в комунікацію: «Сумне це відчуття – гортати старого щоденника» (Гордер, 2016, с. 10). Майстер художнього психологізму Ю. Гордер – не запитує, а стверджує, тим самим спонукаючи реципієнта до дискусії, емоційно активуючи його свідомість. Щодо композиційного рішення, то зачин оформлений спогадами, що становить своєрідний емоційний тиск на читача, адже той, хто готовий поділитися власними спогадами, (імпліцитно) зазіхає на приватну сферу «співрозмовника». Тим паче спогад сягає / сягатиме не нейтрального пласту життя чи становлення героя, а його приватності – коханої жінки.

О. Манюков розглядає трансперсональну цілісність метамодерної людини у гнучкому трансфері власних «Я» та міжособистісних контактуваннях з «Я» інших (див.: Манюков, 2022). Така глибинна суб'єктність демонструє (не)здатність до балансу між несвідомими мотивами та суспільною якістю людської особистості. Ключовим у формуванні художнього образу героя роману вважаємо детально описану постать маленького Петтера (розділ «Маленький Петтер Павук»). «Гадаю, я мав щасливе дитинство» (Гордер, 2016, с. 14) – припускає сам розповідач, налаштовуючи належним чином рецептивну структуру читацького сприйняття. Однак розповідь про «асоціальну поведінку Петтера» (Гордер, 2016, с. 14) не лише заплутує попередньо сформовані очікування / сподівання читача, але й дає можливість протагоністу-оповідачу вибірково «переключати» форми розповіді (з першої на третю особу однини): однозначно свідомий вибір

оформлення нарративу рецептивно ускладнює смисловий простір роману: очевидним було б, якби Петтер (під)свідомо дистанціювався від свого «іншого» / «другого» / «не того» «Я», однак така сюжетна й викладава лінійність не простежується.

Особливий, «проблемний» зі садочку хлопчик Петтер – моделюючи постать дитини-героя роману Юстейн Гордер вдається до буденно оформлених значущих ознак, властивих метамодерному «Я», задаючи координати для подальшого розгортання сюжету та його сприймання: «Багато дітей люблять спостерігати за кошениятами, канарейками або хом'ячками. Я теж люблю, але спостерігати за живими дітьми значно цікавіше. Бо ж я ними керував, я визначав, що їм робити чи казати. Однак цього не знали ні вони, ні тітонька-вихователька» (Гордер, 2016, с. 14). Схильність вкладати власні думки в голову іншим, при цьому не претендуючи на власну «видимість» / значимість. Ще одним атрибутом роману є композиційний прийом «історії в історії», розгортання якої неочікувано запущене не особливо значущою в текстуальному масштабі ремаркою про зустрічі з батьком лише кожен другу неділю та спільні походи до цирку: обожнюючи цирк та маючи добру уяву, Петтер сам придумував цирк. І тут в горизонт сподівань читача входить Петтер Павук – той, чия недитяча свідомість породила «королеву трапеції» Паніну Маніну – колись дівчинку без батьків, потім майстерну циркачку, яка разом із визнанням здобула тата, і вже потім – прикуту до інвалідного візка продавчиню незвичайної цукрової вати в цирку. Так само і поява у домі та житті Петтера Метра – маленького чоловічка з ціпком в руці – відбулася тоді, коли звідти поїхав батько: «Я уявляв собі, що в країні сновидінь його, можливо, комусь бракує. Хтозна, може, чоловічок також покинув дружину та дітей, або ж його за негідну поведінку вигнали з казки, де він почувався вдома. Цілком імовірно, що він швендяв туди й сюди, з однієї реальності до іншої. Цікаво, чи повертався маленький чоловічок до країни снів, доки я спав? Я б не здивувався, бо й сам потрапляв уві сні до тієї країни. Дивувало інше: як міг чоловічок вештатися нашим помешканням у білий день» (Гордер, 2016, с. 28-29), і відтоді суцільна свідомість дитини помножилася на різновекторні буттєві прояви. І от раптом вже, на перший погляд, звикла до дорослої історії дитини рецептивна свідомість читача (метамодерний нарратив прагне до рецептивного «непримирення» із художнім простором твору) раптово натикається на «закулісся» щойно емоційно пережитого: «А

тоді я розплакався і плакав, певно, аж годину. Мама, як завжди, мене втішала. Та плакав я не через те, що історія була сумною. Мене лякали власні фантазії. А ще я боявся маленького чоловічка з бамбуковим ціпком» (Гордер, 2016, с. 18). Розвиток міні-сюжету в загальному сюжеті роману триває паралельно, однак є з ним взаємопов'язаним, оскільки не лише доповнює смислове поле романної матриці, але і сприяє онтологічним нашаруванням когнітивної структури.

Образ дитини із особливою уявою та непересічним інтелектом, (переважно) складною поведінкою та подальшою долею є наскрізним у творах Юстейна Гордера. Загалом література метамодернізму прагне до глибинного художнього аналізу когнітивних якостей та механізмів, що визначають та впливають на буттєвий статус сучасної людини. Химерні телефонні витівки, дивні вчинки, непередбачувана реакція, приятелювання з незнайомцями, зрештою, занепокоєння близьких та знайомих – балансує на межі комічного, проектує смішні мірко-сюжети та вдаючись до текстуально-візуальних смислотвірних експериментів, подібну особистісну модель дитини творить американський автор-метамодерніст Джонатан Сафран Фоер у романі «Страшенно голосно та неймовірно близько». Як і Оскар Шелл, Петтер є типовою постаттю метамодерного самітника-спостерігача: «Мені завжди було цікавіше наодинці зі собою. Нудився я рідко і щоразу в товаристві своїх однолітків <...> Сидячи у вітальні чи на кухні, навіть пальцем не ворухнувши, я оживляв величні битви між індіанцями та білими, завжди стаючи на бік індіанців <...> Самотність і туга – дві частини однієї цілості» (Гордер, 2016, с. 19-20).

Свідомість змодельованого автором образу героя становить властиву метамодерному мисленню гнучку матрицю світосприйняття. «Ми часто, дивлячись сни, думаємо, ніби все відбувається насправді, але знаємо, що бачимо реальність, коли не спимо. Я вигадав собі теорію, ніби чоловічок з ціпком спить собі десь у країні снів і дійсність йому лише сниться» (Гордер, 2016, с. 31-32) – метамодерний баланс (особливо в гаданій опозиції «серйозне-комічне») в художньому вимірі роману проявляється як дитяча спроба пояснити незрозуміле, аби змогти його сприйняти. Відтак, задля досягнення цього балансу автор вдається до художньої концептуалізації значення сну для створення логічних референцій з витвореною смисловою рамкою твору. Актуалізована в міркуваннях М. Заварзаде осмислена межовість

реальності та вигадки (Zavarzadeh, 1975) метамодернізму художньо реалізовується в романному полотні Ю. Гордера: «Я завжди легко відмежовував фантазію від реальності, яку колись пам'ятав. Оце зовсім інше. Я завжди знав різницю між тим, що спостерігав у реальності, і тим, що мені примарилося. Але з часом ставало дедалі важче відмежовувати дійсність від вигадки. Пам'ять не відводить окремих комірок для того, що бачив і чув, і для того, що нафантазував. Вона одна і для зафіксованих у минулому відчуттів, і для виснуваних колись фантазій. Переплетені між собою у чудову цілісність спогади й називаються пам'яттю» (Гордер, 2016, с. 18-19). Заміщення очевидної реальності у свідомості «Я» героя відбувається через суб'єктивування набутого досвіду, оформленого у фантазії.

Подальший пошук екзистенційного балансу, розпочатий міркуваннями героя-підлітка, автор актуалізує у ставленні і дорослого героя Метамодерну до себе, своєї суті та її прояву: «Іноді відчуваєш себе якимсь очищеним після розмови з дитиною або після перегляду комедій Гольберга чи Мольєра. Так само цікаво спілкуватися з марнославцями; вони довірливі, немов діти, і я заздрю саме цій простодушності. Вони живуть з надією надолужити згаяне, ніби не все ще пропало. Однак ми – тлін. Навіщо намарно пнутися зі шкіри й виліплювати себе, творити» (Гордер, 2016, с. 51). Послідовний у смисловій схемі розбудованого викладу, автор-метамодерніст вдається до когнітивно-емоційних експериментів із лінійним сприйняттям читача, насичуючи сюжет твору різномасштабними оповідними деталями з неприховано важливим значенням.

Особливим смислотвірним чинником художньої моделі – і з перспективи втілення авторського задуму, і в рецептивному контексті – є персонажна структура твору. Вона «водночас конкретизує історію (основа нарративу), спрямовує виклад, наперед формує аксіологічне тло рецепції та максимально і підкреслено інтенційно зумовлює інтерпретацію. Особливої ролі система персонажів набуває з позиції жанрологічного аналізу роману, адже стає можливим багатопланове поєднання різних характеристик для створення цілісного образу художнього твору» (Кохан, 2020, с. 182). Детально репрезентовані характери роману задають етичну парадигму його сприймання. Самотній Петтер, буттєвий статус якого автор метафоризує коротким сюжетом про похід із батьком в Геологічний музей та «шматочок бурштину, в якому мільйони років тому застиг павучок»

(Гордер, 2016, с. 33). Петтер Павук – маленький і хитрий, доволі асоціальний, хлопчик знаходить себе спершу в шкільному мікросуспільстві, а потім і в дорослому: його павутина заколисує однокласників, охочих списати домашнє завдання, заворожує дівчат, спраглих нових знайомств, огортає псевдо-колег-письменників, засоромлених браком власних ідей, зрештою, майстерно вплутує у власні обійми жінок – і ту, котру вартувало б, і ту, яка, прийшовши на світ завдяки йому, стане його кінцем.

Цікавим у парадигмі метамодерного світо- та самосприймання вважаємо авторське рішення та способи реалізації «емоцієфону» персонажів роману. Важливим є емоційне насичення особистісної системи, реалізоване із витриманням монтажного характеру нарації. Важкі стосунки з матю, яка попри очікування (закорінені в процесі формування рецептивної читацької моделі) не стає для сина дзеркалом його самоті – не реалізуються в передбачуваній лінійності, адже саме ця жінка, через яку син, ймовірно, втратив шанс мати «традиційну» сім'ю, не став ані художником, ані письменником, назавжди стане водночас першопричиною та «знечуленням» душевних болів та страждань героя. «Мама більше мене не бачить...Хто ж мене тепер бачить?» (Гордер, 2016, с. 53) – чи справді бачила мама сина, коли він супроводжував її на вистави, коли приносив їй напої з бару, коли слухав сімейні сварки? Змодельована Ю. Гордером художня система не передбачає смислових заперечень – насичений численними запитаннями сюжет роману, провокування читача до подальших неоднозначних міркувань емоційною владою твору зводяться, врешті, до визнання його монополії. Межування художнього світу роману та філософських онтологічних вимірів Метамодерну призводить до роздумів, наскільки «видимою» є людина в спішному та багатолико-анонімному світі та наскільки особистісним є / може бути самітний буттєвий простір людини. З одного боку, Петтер любить бути наодинці зі собою, зі своїми фантазіями та приватністю, з другого – самість є цінною, коли поряд резонує небайдужа душа, здатна віддзеркалити цю самість. Після відходу матері, яка спричинилася до розриву в їхній сім'ї, нівелюється потреба спілкуватися з батьком. Знову-таки, видається, що більшість дій та рішень індивіда у суспільстві реалізуються за театральньо-сценічним принципом: коли не стало однієї з трьох вершин химерного трикутника, коли довготривала вистава втратила одного з головних персонажів – подальші алгоритми та сюжети стають непотрібними.

Концептуальне сюжетне рішення щодо дитинства як «відправної точки» для розгортання історії, актуалізує, на наш погляд, насамперед, феномен екзистенційної (не)послідовності, навіть якщо несвідомо, все ж рецептивно простежуваної впродовж художньої розповіді. Неамбіційність щодо власних авторських прав на сюжети, афоризми, історії, відповідно, і слави, а, відтак, і наслідків зіграла з Петтером доленосний дивовижний жарт – єдина в житті кохана жінка – Марія – покине його та вирушить в Стокгольм, однак спершу прийде до Петтера з букетом жовтих троянд і неймовірним проханням – подарувати їй дитину: жінка хоче мати від нього дитину, проте не хоче його. Вони ніколи більше не побачаться, він навіть не знатиме імені дитини, лише – стать. Геніально-хитромудрий план, що перевершив навіть особливо буйну уяву Петтера, однак саме ця домовленість колись призведе до страшної драми для всіх її учасників. Цікавим і символічним у метамодерному значенні виглядає символ жовтих квітів – для Петтера та Марії вони, з одного боку, теж маркуватимуть розлуку, з іншого – стануть початком нової історії, нехай нарізно, однак вони воз'єднують дві долі навіки: «То було дуже миле дитинча. Мені здавалося, вона не була схожа ні на мене, ані на Марію, скоріш на мою маму – такі ж високі вилиці й широко розставлені очі. Я уявляв собі, ніби мама народилася знову, і це я дав їй новий шанс на життя <...> Востаннє я бачився з Марією та дівчам теплого червневого вечора 1975 року» (Гордер, 2016, с. 84). Інтуїтивне бажання метамодерного «Я» знайти опору для короткотривалого «перезавантаження» – у спогадах, ідеях, знаках та символах окреслює етичне прагнення сучасної свідомості до (бодай) внутрішньої самореалізації. Примітно, що читач не здогадується про конкретне художнє втілення глибоко емоційно насиченої історії, однак налаштувавши власну рецепцію на задані автором координати, інтуїтивно передбачає її розгортання, однак, властиво для естетики Метамодерну, в точно неочікуваному напрямі.

Спільним та невинуватим знаменником для художніх рішень письменника, як було згадано, слугує, беззаперечно, схильність до вибору / «призначення» протагоністом роману-розповіді дитини. Образ дитини у Гордеровому вимірі актуалізує започатковану Жан-Жаком Руссо ідею про особливу якість дитинства у становленні людської особистості. Не етап на шляху формування дорослої (читати – довшеної емоційно, освіченої, зрілої, досвідченої, сформованої) свідомості, а цілком самодостатній, причому особливо важливий прояв існування людської особистості, сповнений буттєвої значимості / доленосності, а, відтак, відповідальності за подальше крокування сходинками само-буттєвості. Насамперед, вкладаючи дорослі міркування в уста дитини, автор сміливо зачіпає найсокровенніші конструкти людської свідомості (Кохан, 2020). Окрім того, центрований довкола постаті дитини сюжет моделює емоційний горизонт суб'єктивного сприймання читача, дозволяючи, таким чином, авторові розривати / розкривати оповідну структуру в будь-якому із векторів (навіть найбільш експериментальному) – попередньо спроектована свідомість реципієнта поглине кожну з них. Таким чином, можемо говорити, очевидно, про авторську продуктивно-рецептивну художню монополію.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Поетологічний аналіз метамодерністичних маркерів у художній площині сучасного літературного твору видається вагомим чинником для формування та смислового наповнення естетичної парадигми Метамодерну як теоретичної та методологічної основ сучасної гуманітаристики. Застосування класичних та новітніх (зокрема, експериментальних) методологій та наукова реалізація міждисциплінарного підходу в літературознавстві дають можливість доповнити науковий дискурс з огляду на тривання якісно нової епохи, зосередженої на тривожній, розгубленій, але зорієнтованій на позитивне світопереживання людині Метамодерну.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гребенюк Т. В. Свобода в літературі метамодерного світу: український вимір. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. 2018. Вип. 78. С. 160-164. URL: <http://surl.li/mtxzp>
2. Губернатор О. І. Метамодернізм як нова парадигма сучасних культурних практик. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал*, 2023. № 1. С. 109–114.
3. Гордер Ю. Більшість із нас вірить, що ми є частиною великої таємниці. URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/print/84/45/52218/>
4. Гордер Ю. *Донька директора цирку*. Львів : Літопис, 2016. 212 с.
5. Гордер Ю. *Світ Софії : роман про історію філософії*. Львів : Літопис, 1997. 577 с.

6. Кохан Р. «Як воно: отримати в подарунок увесь світ?» Поетологічне розгадування РАДІСНОЇ головоломки : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 320 с.
7. Кремень В., Ільїн В. Образ світу і людини в парадигмі дигітальної культури: психолінгвістичний аналіз. *Psycholinguistics*. 2022. 31(2). с. 78-94.
8. Манюков О. Розуміння людської дивідуюальності в політичному метамодернізмі. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*. 2022. Вип. 66. С. 27-37. URL: <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2022-66-3>
9. Мацевко-Бекерська Л. В. «Віра, довіра, діалог, щирість»: рецептивний горизонт роману Марка Леві «Усе, що не було сказано». *Закарпатські філологічні студії*. Одеса: Гельветика, 2023. С. 208–216. DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.32.2.36>
10. Пахаренко В. Метамодернізм як художній напрям. *Українська мова та література*. 2021. № 7-8. С. 56-68. URL: <http://surl.li/mtymc>
11. Фрайнахт Х. The Listening Society. 2017. URL: <https://biggggidea.com/practices/metamodernizm-pidkorennya-terminu/>
12. Шабанова Ю. О. Осциляція як вимір філософії метамодерну. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*. 2019. № 2(2). С. 13-22.
13. Abramson, S. Ten Basic Principles of Metamodernism. The blog. *The Huffington Post*. 2015. URL: http://www.huffingtonpost.com/seth-abramson/ten-key-principles-inmet_b_7143202.html.
14. Eshelman, R. Performatism or the End of Postmodernism. The Davies Group Publishers, 2008. 288 p.
15. Furlani, A. Guy Davenport : Postmodern and After. *Contemporary Literature*. 2002. Vol. 43. No. 4. P. 709–735.
16. Hutcheon, L. The Politics of Postmodernism. New York/London: Routledge, 2002. 232 p.
17. Turner, L. Metamodernist Manifesto. 2011. URL: <http://www.metamodernism.org/>.
18. Van den Akker, R., Gibbons A., Vermeulen, T. Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism. Rowman & Littlefield International, 2017. 260 p.
19. Vermeulen, T., Van den Akker, R. Notes on Metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture*. 2010. Vol. 2. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.3402/jac.v2i0.5677>.
20. Yousef, T. Modernism, Postmodernism, and Metamodernism: A Critique. *International Journal of Language and Literature*. 2017. Vol. 5(1), pp. 33–43.
21. Zavarzadeh, M. The Apocalyptic Fact and the Eclipse of Fiction in Recent American Prose Narratives. *Journal of American Studies*. Vol. 9. 1975. Pp. 69–83. doi:10.1017/S002187580001015X

REFERENCES

1. Grebeniuk, T. (2018). Svoboda v literaturi metamodernoho svitu: ukrainskyi vymir [Freedom in the Metamodern World Fiction: the Ukrainian Dimension]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriiia «Filolohiia» [The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series "Philology"]*. Vyp. 78. S. 160-164. URL: <http://surl.li/mtxzp> [in Ukrainian]
2. Hubernator, O. (2023). Metamodernizm yak nova paradyhma suchasnykh kulturnykh praktyk [Metamodernism as a New Paradigm of Modern Cultural Practices]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv : nauk. zhurnal [National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal]*. № 1. S. 109–114 [in Ukrainian]
3. Gorder, J. (2012). Bilshist iz nas viryt, shcho my ye chastynoiu velykoi taiemnytsi [Most of us believe that we are part of a great mystery]. URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/print/84/45/52218/> [in Ukrainian]
4. Gorder, J. (2016). Donka dyrektora tsyrku [The ringmaster's daughter]. Lviv: Litopys. 212 s. [in Ukrainian]
5. Gorder, J. (1997). Svit Sofii: roman pro istoriiu filosofii [Sophie's World]. Lviv: Litopys. 577 s. [in Ukrainian]
6. Kokhan, R. (2020). «Iak vono: otrymaty v podarunok uves svit?» Poetolohichne rozghaduvannia RADISNOI holovolomky [How does it feel to receive the whole world as a gift? A poetological solution to the Joyful Puzzle]. Odessa: Helvetyka. 320 s. [in Ukrainian]
7. Kremen V., Ilyin V. (2022) Obraz svitu i liudyny v paradyhmi dyhitalnoi kultury: psykholinhvistychnyi analiz [The Image of the World and Human in the Paradigm of Digital Culture: Psycholinguistic Analysis]. *Psycholinguistics*. 31(2). с. 78-94 [in Ukrainian]
8. Maniukov, O. (2022). Rozuminnia liudskoi dyvidualnosti v politychnomu metamodernizmi [Understanding of human dividuality in political metamodernism]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriiia «Filosofiiia. Filosofski perepytii» [The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series "Philosophy. Philosophical peripeteias"]*. Vyp. 66. S. 27-37. URL: <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2022-66-3> [in Ukrainian]
9. Matsevko-Bekerska, L. (2023). «Vira, dovira, dialoh, shchyrist»: retseptyvnyi horyzont romanu Marka Levi «Use, shcho ne bulo skazano» [“Faith, trust, dialogue, sincerity”: The receptive horizon of Mark Levy’s novel “Everything that

was not said”]. *Transcarpathian philological studies [Zakarpatski filolohichni studii]*. Odesa: Helvetyka. S. 208–216. DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.32.2.36> [in Ukrainian]

10. Pakharenko, V. (2021). Metamodernizm yak khudozhnii napriam [Metamodernism as an artistic movement]. *Ukrainska mova ta literatura [Ukrainian language and literature]*. № 7-8. S. 56-68. URL: <http://surl.li/mtymc> [in Ukrainian]

11. Freinacht, H. (2017). The Listening Society. URL: <https://biggggidea.com/practices/metamodernizm-pidkorennya-terminu/> [in Ukrainian]

12. Shabanova, J. (2019). Ostsylatsiia yak vymir filosofii metamodernu [Ossillation as Determination of Metamodern Philosophy]. *Epistemolohichni doslidzhennia v filosofii, sotsialnykh i politychnykh naukakh [Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences]*. № 2(2). S. 13-22. [in Ukrainian]

13. Abramson, S. (2015). Ten Basic Principles of Metamodernism. The blog. *The Huffington Post*. URL: http://www.huffingtonpost.com/seth-abramson/ten-key-principles-inmet_b_7143202.html. [in English]

14. Eshelman, R. (2008). *Performatism or the End of Postmodernism*. The Davies Group Publishers. 288 p. [in English]

15. Furlani, A. (2002). Guy Davenport : Postmodern and After. *Contemporary Literature*. Vol. 43. No. 4. P. 709–735 [in English]

16. Hutcheon, L. (2002). *The Politics of Postmodernism*. New York/London: Routledge. 232 p. [in English]

17. Turner, L. (2011). Metamodernist Manifesto. URL: <http://www.metamodernism.org/> [in English]

18. Van den Akker, R., Gibbons A., Vermeulen, T. (2017). *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Rowman & Littlefield International. 260 p. [in English]

19. Vermeulen, T., Van den Akker, R. (2010). Notes on Metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture*. Vol. 2. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.3402/jac.v2i0.5677> [in English]

20. Yousef, T. (2017). Modernism, Postmodernism, and Metamodernism: A Critique. *International Journal of Language and Literature*. Vol. 5(1), pp. 33–43 [in English]

21. Zavarzadeh, M. (1975). The Apocalyptic Fact and the Eclipse of Fiction in Recent American Prose Narratives. *Journal of American Studies*. Vol. 9. Pp. 69–83. doi:10.1017/S002187580001015X [in English]

THE IMMANENT QUALITY OF THE CHILD IN THE FORMATION OF THE METAMODERN HORIZON IN J. GAARDER'S *THE RINGMASTER'S DAUGHTER*

Kokhan Roksoliana Andriivna

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Foreign Languages for Natural Sciences,

Associate Professor at the Department of Intercultural Communication and Translation

Ivan Franko National University of Lviv

1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine

The image of the human being in the literature of metamodernism is a relevant research discourse. Awareness of contemporary literary and cultural dynamics is possible, first of all, by linearly tracing the transformations of the human image in the artistic plane of a literary work. Combining classical and experimental artistic practices and tools, appealing to the experience of previous literary epochs, using traditional signs of plot structuring and compositional properties of a work, the literature of metamodernism represents a promising field for defining and introducing into literary discourse ontological concepts that are especially valuable and relevant at the present stage of development of the humanities. The analysis of modern literary studies centers scientific aspirations around phenomena whose poetic realization not only reflects a complex synthesis of dichotomies and semantic unities revealed by the Metamodern, such as rationality and intuition, individuality and community, etc., but also forms the image of a person in the contemporary cultural reality, setting the vector for further research in the field of humanities. The analysis of the semantic parameters of a literary work is based on the novel by the contemporary Norwegian writer Justin Gorder, namely, the phenomenon of childhood, which is symbolic for understanding the status of metamodern aesthetics, and the ways of its artistic modeling, in particular, on the basis of poetological and semantic features-markers of the modern literary process: play of meanings, opposition-unity of serious and comic, syntactic and semantic experiments, modeling of the reader's receptive horizon as an embodiment of the author's intention, etc. A detailed study of the poetological properties of a metamodern prose work makes it possible to outline a wide range of ontological issues realized in the novel's artistic canvas.

Keywords: modern literature, phenomenon of childhood, comic, reception, metamodernism.